

Hubert JEDIN: Handbuch der Kirchengeschichte. Tom I: Von der Urgemeinde zur frühchristlichen Grosskirche, von Karl Baus. Freiburg, Herder 1963, str. 498.

Na terenie Niemiec od kilkudziesięciu lat ukazywały się równoległe wielkie edycje historiograficzne (z zakresu historii Kościoła). Pierwszą zapoczątkował Joseph Hergenröther, późniejszy kardynał (r. 1879). Jego *Historia Kościoła* ukazywała się w licznych wydaniach aż do r. 1930. Kres wydaniom położyło dojście do władzy faszystów. Drugi cykl wydawniczy z tego samego zakresu kontynuowany przez K. Bihlmeyera a zapoczątkowany przez Funka, ukazujący się do r. 1962, nosił również charakter podręcznikowy.

Ponieważ jednak w związku z II Soborem Watykańskim oraz z coraz nowszymi odkryciami zarówno wykopaliskowymi jak i pisarskimi zaszedł szereg zmian w podejściu, rozwiązywaniu i w odpowiedziach na dawne zagadnienia — wynikała potrzeba nowego opracowania historii Kościoła uwzględniającego również wspólnoty chrześcijańskie pozakatolickie i nie posiadającego — jak poprzednie — charakteru apologetycznego.

Takie opracowanie historii Kościoła powierzyło wydawnictwo Herdera znanemu historykowi Hubertowi Jedinowi — profesorowi Uniwersytetu w Bonn. Historia Kościoła opracowywana pod jego kierunkiem ma zawierać sześć tomów. Współautorami jej mają być zarówno duchowni jak i laicy. Ma ona być opracowana pod aspektem rozwoju doktryny i nauczania, kultu oficjalnego i prywatnej pobożności.

Tom pierwszy został opracowany przez profesora historii starożytnego Kościoła z Uniwersytetu w Bonn: Karola Bausa. Obejmuje on trzy pierwsze wieki chrześcijaństwa.

We wstępie H. Jedin omawia dotychczasowy bilans osiągnięć prac historycznych i wskazuje na konieczność nowej metody i jej aktualność. Imponująco przedstawia się wykaz skrótów (XIII—XXI), oraz indeks rzeczy i imion (481—488).

Tom pierwszy składa się z dwóch części: początki chrześcijaństwa (71—248) i organizowanie się w latach 180—324 Wielkiego Kościoła (249—479). Część pierwsza omawia chrześcijaństwo żydowskie, jego przenikanie do świata pogańskiego, okres popostołski i polemikę z pogaństwem oraz z powstającymi herezjami. Część druga omawia przesładowania i szybką ekspansję Kościoła w w. III, pierwsze spory chryzologiczne i trynitarnie. Dużo miejsca poświęcono na omówienie życia wewnętrznego Kościoła: jego liturgii, pobożności, męczeństwa, działalności charytatywnej, miłości i rozwoju praktyki pokutnej oraz sakramentu pokuty. Niedwuznacznie nasuwa się wniosek, że istotę sakramentu pokuty stanowi miłość i osobista asceza poddana pod kontrolę

Urzędowi Kościoła. Szkoda, że autor nie opracował tutaj osobno życia codziennego zwykłych chrześcijan w oparciu o analizę dzieł Klemensa Aleksandryjskiego, zwłaszcza *Paidagogos*, i listów św. Cypriana: dzieła te ukazują potrzeby i bolączki ówczesnego laikatu i duchowieństwa angażującego się do spraw niezwiązanych z jego powołaniem oraz postępujące wciąż zwycięstwo pierwiastka Bożego w życiu codziennym.

Dzieło K. Bausa podając szeroki materiał wskazuje na potrzebę opracowania takich zagadnień: jak odbywała się praca ewangelizacyjna św. Pawła? jak się odbyła pierwsza ekspansja chrześcijaństwa? jak się ustosunkowali chrześcijanie w Antiochii lub w Lionie do życia pogan, wśród których żyli, pracowali i z którymi byli wielorako powiązani? jakie uprawiali oni zawody? Jaka była pozycja i życie chrześcijan służących w wojsku?

Książce brak jest tablic chronologicznych, map oraz ilustracyj pomagających w zrozumieniu wielu powiązań administracyjno-politycznych.

ks. T. A. Zajkowski